

למעשה

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת הניכי הישיבות –
"בית יוסף" קרית פוניבו

למה דוח ביקש עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי

על דוד המלך נאמר (שמואל ב' ח טו) 'זיהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו'. והקשו בגמ' (סנהדרין ו): והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט. אלא איזהו משפט שיש בו צדקה וכו' את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו וכן משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו.

וכתב המהרש"א שם לפרש עפ"י את הפסוק עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי שהתפלל שלא יעשו העני ובעל דינו קנוניא עלי לתבוע את העני אף אם אין העני חייב לו ואני אשלם לו בעבורו ואחר כך יחלקו ביניהם מה שעשקו ממני ונראה לבאר שלא היה מפני הכסף היתה הקפדתו שלט יעשקו אותו,

אלא מחמת שכל מי שדן דין אמת הוא שותף להקב"ה במעשה בראשית אבל אם אינו דין אמת הוא (-) אלא קנוניא שעשו אחד עם השני) לא נעשה שותף וחבל לו על הביטול תורה שעשו לו.

וזה כדעות שמה שירמיה קילל גם בשעה שעושים צדקה הכשילים באנשים שאינם מהוגנים מדובר למרות שאינם יודעים, כי יש אומרים שכל זה הוא רק שהם יודעים אבל כשלא יודעים לא נאמר.

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

גודל האחריות של מנהיגי הדור

מעשה המפורסם עם רבי ישראל סלנטר זיע"א (מובא בספר המאורות הגדולים להגר"ח זייציק) שהגיע לוילנא, ושמע על מעשה שאירע בנשואי בנו של ראש הקהל שהיה גביר נכבד שעלה מקרוב לגדולה, ומלפנים היה עני ורש שנהנה מיגיע כפיו כסנדלר, ובעת שצעד הגביר אבי החתן מועדנות עם בנו החתן אל החופה, ניגש אליו אדם אחד מאנשי העיר, שעינו היתה צרה בעושרו של זה, ולא יכל לשאת בלבו לראותו נוהג מנהג שועי ארץ, וחליץ נעלו ותוך כדי שמראהו לאבי החתן, שאלו כמה עולה לתקן נעל כזו... ואמר אז רבי ישראל, שכזאת השחתה במידות לא באה בפעם אחת, אלא סימן שכבר מאות שנים קודם היה רקבון במדות, ומובטחני שגדולי הדור הקודם היושבים בגן עדן מובאים בגלל מעשה הזה בדין על אשר לא למדו את העם דעת ומידות ולא חנכו אותו שלא יוכלו לקרות מקרי השחתה כאלה.

למה יוצאי ארץ מצרים צריכים כפרה כשנמצא עגלה ערופה

כפר לעמך ישראל אשר פדית (דברים כא ח) ופירש האבן עזרא, שהכוונה על עם ישראל אשר פדיתם ממצרים, ור"ל כאשר פדיתם ממצרים למען חסדיך כן פדם מזה הדם ועונשו. וכ"ה להדיא בספרי (פרשת שופטים פסקא סז) דקאי על הדור אשר יצא ממצרים, ועיין בגמ' הוריות (ו). ובכריתות (כו). ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים. והקשה ר' אליהו ברוך פינקל זצ"ל (משרא"ב עמ' שח) שצ"ב מה כפרה צריכים דור יוצאי מצרים

[וע"ע בבעלי התוס' עה"ת כאן שהוכיחו דיוה"כ אינו מכפר על הרציחה אם לא בהבאת העגלה מדכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית דהויא כפרה זו אפי' לאותם שיצאו ממצרים שעברו עליהם כמה יוה"כ הרבה ע"ש ושוב צ"ב למה מבקשים כפרה על דור יוצאי מצרים].

המושך בעמוד הבא

חדש ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 0722741111

המשך מעמוד קודם

אולם שמעתי לפרש הדבר, ובזה יתפרש גם כאן שיוצאי מצרים ג"כ צריכים כפרה, על דבר שיארע אלפי שנים אחריהם, לפי ששורש כל קלקול כזה, הוא מחמת סטיה כל שהיא בטוהר המידות והנהגה, אפילו דק מן הדק של דורות הקודמים.

[עיי' תוס' הרא"ש הוריות ו' א דחיישינן שמא באותו הדור נמצא חלל ולא הביאו עגלה ערופה ומתכפרין בזו עיי"ש וצ"ב למה החשש הוא רק על דור זה וע"ע ב"י או"ח סו"ס רפ"ד]

יעקב אבינו התפלל שלא יהיה בזרעו פסול מחמתו

וכן מבואר בבקשת יעקב בסדם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי כי באפם הרגו איש וברצנם עקרו שור (בראשית מט, ו) וברש"י בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ולא כתב בן יעקב ולמה רצה שלא יזכר שמו אלא מבואר בדברי רבינו ירוחם (דעת תורה) שהסיבה שיעקב אבינו לא רצה שישמו יזכר במעשה זמרי וקורח שאין הכוונה שלא יתגנה שיש לו כזה בן. אלא היות וכל הכוחות של הבנים הם יורשים מהוריהם לכן יעקב התפלל שלא יהיו לו טבעים רעים שיושרשו בבניו.

וכן מצינו בבילגא שאמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונם של ישראל הענשיו את כל משפחתה כי שותא דינוקא או דאביו או דאמיה

הסנהדרין אשמים במות השבעים אלף בפילגש בגבעה

וכן מבואר דברי תנא דבי אליהו רבה (פי"א): "ושמא תאמר אותם שבעים אלף שנהרגו בגבעת בני בנימין, מפני מה נהרגו [ראה המעשה בנביא שופטים (פרקים יט - כא)]? לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה לקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהם [כדי שיזדרזו בהליכתם], ולחזור בכל ערי ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וילמדו את ישראל תורה ומוסר, כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם כולו שברא מסוף העולם ועד סופו. והם לא עשו כן אלא כל אחד מהם נכנס לכרמו ויינו ושדהו, ואמר, שלום עליך נפשי, כדי שלא להרבות עליו את הטורח. לפיכך בגבעת בנימין שלא היו עוסקים בתורה ובדרך ארץ, נתקבצו עם ישראל למלחמה ונהרגו שבעים אלף. ומי הרג את כל אלו? הוי אומר, לא הרגום אלא הסנהדרין

הלימוד מזה למעשה. עד כמה האדם אחראי סביבו ולכן שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו כי שאול לא הודה ולא לקח אחריות, מושא"כ דוד הודה ואמר חטאתי והרע בעניך עשיתי

שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך (טז יח) תנו רבנן מנין שמעמידים שופטים לישראל, תלמוד לומר שופטים תתן, שופטים לישראל מנין, תלמוד לומר שופטים תתן. (סנהדרין טז:)

מה הוסיפה הגמ' על מה שכתוב בתורה

הקשו המפרשים: מה הוסיפו חכמינו ז"ל בדברי קודשם, על הנאמר בפסוק אומר? אלא אומר הגר"י נוימן זצ"ל בספרו דרכי מוסר שיסוד גדול למדונו, אפילו דברים המובנים על פי השכל הפשוט - כגון העמדת שופטים ושופטים, שאין אומה יכולה לחיות בשלווה בלעדיהם - מתבצעים בישראל לא מפני שכך צריך להיות על פי ההגיון, אלא מכח צו תורתנו הקדושה! מעתה דברי הגמרא מאירים: מנין שיש שופטים בישראל? משום שבתורה נאמר תתן. זאת לימדונו חז"ל בדבריהם הקדושים. בדומה למה שאמרו חכמים: אל תאמר אי אפשי בבשר חזיר, אלא אפשי ואפשי, אבל הקב"ה גזר שלא לאכול חזיר. בפרשת חוקת אומר האור החיים, ובדרך רמז ירצה באומרו חוקת התורה וכו' שאם יקיימו מצוה זו גם (למרות) היותה חוקה בלא טעם, מעלה עליהם הכתוב כאילו קיימו התורה אשר צוה ה' לאמר כי קיום מצוה בלא טעם יגיד הצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצוות הבורא וזה לך האות. ואולי כי לטעם זה רצה ה' שתתמסר להם המצוה בדרך חוקה.

למה כל אחד צריך ללמוד מרב שקדם לו ולא אמרנו כל חד מדנפשיה הוא העבד

וכן ראינו בגמ' בסנהדרין (יא) 'כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא. עמד רבי חייה ויצא. עמדו כולן ויצאו. בשחר מצאו רבי שמעון בריה לרבי חייה, אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא, אמר לו לא תהא כזאת בישראל. ורבי חייה מהיכא גמיר לה, מרבי מאיר, דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ, אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה. עמד רבי מאיר, וכתב לה גט כריתות ונתן לה, עמדו כתבו כולם ונתנו לה. ור"מ מהיכא גמיר לה, משמואל הקטן. ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה, משכניה בן יחיאל, דכתיב (עזרא יב) ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלקינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתיב (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממושה דכתיב (שמות טז-כח) עד אנה מאנתם? והקשה המהרש"א שצ"ב א. 'כתב הלא הכא לא שייך הטעם משום שלא לביישו כו' (מהרש"ל). ב. מקשים העולם אמאי לא קאמר מתחלה למדו מיהושע כו' ומה צריך לתלות זה בזה ונראה כו' (מהרש"ל). ג. ואני מוסיף בקושיא דמי הכריחם לומר כלל דכל חד גמיר לה מאידך ועובדא דלקמיה הא איכא למימר דכל חד מסברא דנפשיה קעביד הכי כדי דלא ליכסף כי ההוא דאכל שום בעובדא דר' חייה וההוא דקידש בביאה בעובדא דר' מאיר וכן בכל אינך.

אלא מבאר המהרש"א שהסיבה שהוצרכו לומר כן 'משום דאיכא למימר מסברא, דאדרבה ניזיל לאידך גיסא שלא יחזיק אדם עצמו כנגד אחרים כחוטא וכאילו הוא עשה שלא כהוגן משום כיסופא דחבריה, וכ"ש שאדם אחד לא יחזיק את חבירו כחוטא ויכולל אותו עם אחרים שלא עשו כהוגן משום כיסופא דהנהו דחטאו, אבל מדברי הש"י ליהושע חטא ישראל א"ג ממושה למד שכניה בן יחיאל כיון דלא חס הש"י מלהחזיק את אחרים כחוטאים אף כשאינם חוטאים ומשום דילטורא גמר מיניה שכניה שייחזיק אדם עצמו כחוטא ומשום כיסופא דחבריה ומשום הכי תלה דכל אחד גמיר ממושה דורו שלפניו ולא מעובדא שלפניו כגון שמואל הקטן גמר לה משכניה דאלו הוה אזיל שכניה לאידך גיסא שלא החזיק עצמו כחוטא משום כיסופא דחבריה ולא הוה למד מדברי הש"י שהחזיק אחרים כחוטאים דהיינו משום דילטורא ה"ג ודאי שמואל הקטן הוה עביד כשכניה וכן ר"מ אילו לא הוה עביד שמואל הקטן כשכניה והוה אזיל לאידך גיסא מסברא הוה עביד נמי ר"מ כשמואל הקטן שהיה דור שלפניו ולא כשכניה שהיה לפניו וכן רבי חייה אלו הוה אזיל רבי מאיר לאידך גיסא מסברא ודאי דרבי חייה נמי הוה עביד כוותיה ולא כשמואל הקטן שהיה המעשה שלפניו פניו.

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחות מוסר (מאמר מ) כתב לתרין שמדברי הגמ' הללו, אנו למדים שאין לאדם לעשות דבר מדעתא דנפשיה, שהרי על כל אחד שאלה הגמ' מהיכא גמיר לה ולמה לא נאמר שעשה כן מסברת עצמו אלא על כרחך שאין לאדם לעשות דבר מדעת עצמו כי העושה מדעת עצמו סכנה גדולה היא לאחריתו שאין אנו יודעים לאן עלול הוא להגיע עם סברותיו ולכן אפילו גדולי החכמים שמואל הקטן ור' מאיר ור' חייה לא עשו אלא על פי לימוד ממושה רב אפילו בדבר שהוא מוכן מסברא ועוד אנו למדים מדברי הגמ' שכל אחד יכול ללמוד רק מרבו השייך אליו שהרי ר' חייה למד מר מאיר דוקא ור"מ משמואל הקטן ושמואל הקטן משכניה ולמה לא למד ר' חייה משמואל הקטן ור מאיר משכניה ויתר על כן הרי שכניה למד מיהושע או ממושה דהיינו ממקרא מפורש בתורה וא"כ היה לר' חייה ללמוד אף הוא ממקרא זה וכן ר"מ הקטן אלא מוכח שאפילו מן התורה אי אפשר ללמוד מעצמו אלא מפי הרב ומרבו השייך אליו דווקא רק ממנו אפשר לקבל ולא מזולתו ואפילו הנהגה התלויה בסברא ובדרך ארץ כהנהגה זו שיתלה האדם הסרחון בעצמו כדי להסירו מזולתו אף זו צריכה היא לרב ולא מכל רב אלא דוקא מרבו השייך אליו ואל יאמר אדם אין לי רב כהיום הזה אילו היו גדולי הדורות שלפנינו חיים עמנו הייתי הולך ללמוד לפניהם דברים אלו דברי טעות הם ועליו אמרו חז"ל את הכתוב אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה (קהלת ז) וכתוב (דברים יז ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו. ר"ה כ"ה ולפי מה שנתבאר אין הכוונה לומר שגם מהשופט שבימיו ראוי לך ללמוד אלא שאין לך שום שופט אחר אלא זה שבימיו אבל גדולי הדורות הקודמים אינם שייכים לך כלל. עת"ד.

ונראין הדברים שאין מחלוקת בזה רק שמבאר במהרש"א שגם דבר שנראה לך הסברא פשוטה צריך לשאול ולברר

למה הוצרכו כולם לבא מעיקרא ורק אח"כ ישלחום

ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית וכו' ילך וישוב לביתו (כ,ה-ז) וצ"ב מדוע הוצרכו האנשים הללו לבוא מעיקרא ואח"כ לשוב הרי כל המטרה זה כדי שהאיש שיש בידו עברות לא ילחם, א"כ לכאן עדיף שיאמרו מעיקרא שמי שבנה בית חדש פטור מלהילחם, ומימלא יתלו שהוא לא בא, מפני שבנה בית חדש. ואדרבה עכשיו שכולם רואים שהוא הולך יהיה לו יותר קשה ללכת ויתכן שיישאר ולמה לא נמנע את זה באופן יותר וודאי.

אלא מפני שרצו להחדיר לאלו שכן נלחמים את ה'נכבדות', תראה היו כאן הרבה ורק אתה נבחרת תדע את ערכך ותתנהג בהתאם ואינו דומה השערה בדמיון לראייה בחוש כמה הרבה היו בהתחלה וכמה נשארו בסוף.

רק ההכרה ש'בשבילי נברא העולם' יכולה למנוע את עידי נפשות מלהעיד עדות שקר

וכן מבאר ר' חיים שמואלביץ זצ"ל את גודל חשיבותה שאמרו בגמ' סנהדרין (לז א): "כיצד מאיימין את העדים שלא יעידו שקר? על עידי נפשות וכו' לפיכך נברא אדם יחידי, וללמדך בזה: שכל המאבד נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר "בשבילי נברא העולם", ומבואר בלשון הרמב"ם [סנהדרין יב ג] שזה חלק מהאיום שמאיימים על העדים שכתב וז"ל "וכיצד מאיימין על דיני נפשות, היו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות, לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמד שכל המאבד, וכל המקיים, כאילו קיים עולם מלא. הרי כל באי העולם בצורת אדם הראשון, לפיכך כל אחד ואחד יכול לומר בשבילי נברא העולם". ופרש"י שם כלומר: חשוב אני כעולם מלא, לא אטריד את עצמי מן העולם בעבירה אחת' וימשוך ממנה. הרי שהרגשת הגדלות של האדם שבשבילי נברא העולם "וחשוב אני כעולם מלא", תגרום לו שלא לרדת ממדרגתו, ואף העדים הללו שהגיעו לדרגה פחותה כזו שעומדים להעיד עדות שקר ולשפוך דם נקי, כיון שיתבוננו בגדלות האדם ימנעו מן החטא ויחזרו בהם מלהעיד שקר. (וע"ע במה שהארכנו בזה בלמעשה פרשת קדושים)

ועוד נראה לבאר כדי שלא ילכו גם כאלה שהם רואים רק חושבים שאינם רואים מחמת ענוה או עצלות כך כאשר מעיקרא הם באים הם לא ילכו סתם כי יותר קשה ללכת

לקחי האור החיים הקדוש

למה הקפיד ה' על מה שביקשו עמ"י שישים עליהם מלך הרי זה היה ציוי ה'

כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'. מאומרו כי תבא וגו' ואמרת משמע כי לא מצות ה' עליהם למלוך מלך אלא אם יאמרו הרשות בידם, וממה שגמר אומר שום תשים שיעור הלשון מוכיח שמצות ה' היא להמליך עליהם מלך:

ונראה שכוונת הכתובים היא על זה הדרך לפי שיש במינוי המלך ב' גדרים, א' שיהיה המבטח בו להנהיג המלחמות בעוצם חכמתו ולצאת כגבור ביום קרב כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאווי בעיני ה' כי סדר מלכי האומות לא ילכו בהם אחרי כשרון המעשה אלא אחרי תועליות החושיות הגם שלא ימצא בו דבר טוב מהמושכל, גם ישימו בו כסלם ותקותם ומן ה' יסור לבבם, וגדר ב' הוא לכבוד ולתפארת ישראל וכדי שה' יעשה בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל ביד השופטים וביד מלכי ישראל הכשרים, וצא ולמד מדוד המלך וכו', ודבר זה הוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר כי תבא וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים וגו' וזה גדר הראשון שזכרנו, וגמר אומר שום תשים וגו' פירוש לא יקום הדבר הרע הזה, אלא המשימות שתשים הוא על זה הדרך אשר יבחר ה' אלהיך בו, ואמרו רבותינו ז"ל (בתוספתא סנהדרין פ"ג) וז"ל אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי ב"ד של ע' זקנים ועל פי נביא וכו' ע"כ, ומלך המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על הגוים כמו שבא בדבריהם ככל הגוים. וכפי זה מאמר שום תשים היא מצוה ושלילת גדר שכנגד תנאיה, ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר ואמרת אשימה וגו' להעירך את אשר יכוין אליו לשלול אותו במאמר שום תשים וגו', שזולת זה לא הייתי מבין שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם שיאמרו אשר יבחר אין מובן שבא לאסור ככל הגוים ויהיה זה וזה, ולא חש להבין במאמר שום תשים שהוא רשות מכפל שום תשים:

ותמצא שה' הקפיד על ישראל כששאלו בימי שמואל לתת להם מלך (ש"א ח'), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא לו יהיה שכונת ה' בפסוק זה לרשות ולא למצוה סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה שכתבנו יש מקום לה' להקפיד על הדבר כיון שצוה ה' עליהם לבל יאמרו לשום מלך ככל הגוים כמו שפירשנו ושאלו המלך ואמרו (ש"א ח' ה') לשפטינו ככל הגוים לזה הקפיד ה', אבל אם היו שואלים להם מלך כרצונו יתברך לא לכח ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימין מצות עשה:

וראיתי בסנהדרין פרק כהן גדול (כ'): שנחלקו רבותינו ז"ל וז"ל רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו' ע"כ, ודברינו עולין לדברי ר' יהודה ולא לדברי ר' נהוראי, והגם שהלכה כרבי יהודה וכן פסק רמב"ם בפ"א מהלכות מלכים אף על פי כן צריך ליישב הכתוב לסברת רבי נהוראי שפשט אומרו שום תשים יגיד שמצות ה' לשום מלך:

ואפשר לומר כי אם ישראל יהיו כשרים ולא ישאלו מלך והיה ה' למלך עליהם כדרך אומרו (ש"א י"ב) וה' אלהיכם מלככם, גם ה' יחפוץ להיות מלך ישראל הוא לבדו, אבל אם ישראל יכנסו בגדר שאלה שחפצים במלך עליהם אז מצות המלך עליהם לעשותו כאומרו שום תשים, ולזה לא אמר הכתוב שום תשים אלא אחר מאמר ואמרת אשימה וגו', וכפי זה אפילו אליבא דרבי נהוראי יפרש שום תשים מצוה אחר שיאמרו אשימה וגו':

הרב חיים בן המו שליט"א

שופטים ושוטרים תיתן לך בכל שערך ושפטו את העם משפט צדק (טז-יח)

מה נאה ומה יאה, פנייתה של התורה לכל אחד ואחד בצורה אינדיבידואלית להעמיד לעצמו שופטים ושוטרים לפקח על מעשיו, להעיף מבט אל השנה החולפת, לערוך חשבון נפש להסיק מסקנות ולקבל קבלות לקראת השנה הבאה עלינו ועל כל בית ישראל לטובה ולברכה, כדברי רבינו חיים ויטל שביאר "בכל שערך" הכוונה לשבעת השערים שיש לו לאדם, והם, 2 עניים, 2 אוזניים, 2 נחיריים, ופה אחד, ובפרט בימים אלו ימי רחמים ורצון ימים בהם הצליח משה רבינו מהימנא לאחר ארבעים ימים שעמד בתפילה לפני ה' שימחל לעם ישראל על חטא העגל, ובסופם זכה שהקב"ה אומר לו "סלחתי כדברך" ומאז ועד בכלל נקבעו ימים אלו כימי מחילה סליחה וכפרה ימים המסוגלים במעט רצון אמיתי לעורר רחמי שמים מרובים ולזכות להתברך בכל הישועות לקראת השנה הבאה עלינו לטובה.

מובא במד"ר על הפסוק "שופטים ושוטרים תיתן לך" הה"ד (משלי ו-יא) "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שומר ומושל, בקיין תכין לחמה, בקציר אגרה מאכלה". החכם מכל אדם שלמה המלך שולח את האדם "נור הבריאה" לקבל שיעור במידת הזריזות שהיא אבן פינה ויסוד לכל המידות הטובות כמובא בברייתא בשם רבי פנחס בן יאיר, מהיצור הנמוך השפל והבוזי כ"כ? וננסה להבין מה עלינו ללמוד מהנמלה? הנמלה לא רכשה את מידת הזריזות מתוך בחירה חופשית, מדובר בתכונה מולדת וטבעית אצל כל הנמלים בעולם? אומר המדרש: רבנן אמרי הנמלה הזו שלושה בתים יש לה, כלומר היא בונה קן בן שלוש קומות, המשמש לה כאוצר לאגור בו את התבואה שהיא אוספת, אינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני מי התהום, אלא באמצעי וזאת כדי להבטיח שהתבואה שהיא אוספת לא תתקלקל, ובנוסף לכך לפני שהיא מכניסה את גרגירי החיטה, או השעורה היא קוטמת את ראש הגרגיר על מנת שאם ובמידה ונכנסו מים שהתבואה לא תצמח, הנמלה עובדת ללא לאות, בזריזות על אף שהיא שייכת לקבוצת בעלי חיים חסרי חוליות שאורך ימיה הוא כ-6 חודשים בלבד, וכל מאכלה במשך חייה הוא גרגיר וחצי חיטה, ומעיד רשב"י שהוא מצא קן של נמלה שהיו בו 300 כור כמות שיכולה לספק את הנמלה למאות אלפי שנים, וכל כך למה? מבאר הרב פרידלנדר שהנמלה מייחלת לרחמי שמים ואומרת אולי יאריך הקב"ה את חיי, ומאחר ומדובר בברכת שמים הרי שהיא בלתי מוגבלת לכן היא אוספת שלא יחסר לה לכל אותם השנים.

מוסיף שלמה ומדגיש שחריצותה של הנמלה היא לא מפני שיש לה בעל הבית העומד לה על הראש והיא פוחדת ממנו, שהרי "אשר אין לה קצין שומר ומושל" כלומר שזריזותה היא מתוך עצמה ללא גורם כל שהוא מבחוץ, ונקודה זו מבקש שלמה שנלמד שכל אחד יעמיד לעצמו שופט פרטי שהוא השכל הישר, ושומר פרטי שהוא היראת שמים הפרטית אותה האדם צריך להשיג בכוחות עצמו כפי שהתורה אומרת הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר "ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה'" והם יהיו מורה הדרך במשך כל חייו על כל צעד ושעל.

הגר"א שואל מדוע נאמר ראה דרכיה וחכם, ולא ראה דרכיה ותהיה זריז? שהרי מידת הזריזות היא היפך מידת העצלות? כותב ר' חיים מוולוז'ין (נפש החיים א-יב) שמידת הזריזות מהווה יסוד להצלחת האדם בכל עמלו, וזה בא לידי ביטוי בכמה מישורים, במובן הרוחני, כאשר האדם מתעורר ומעלה בדעתו לקיים מצווה מסוימת או מקבל עליו ללמוד מסכת מסוימת וכדו', באותו הרגע אותה מחשבה עושה רושם עז בשמים וגורמת לעורר עליו אור המקיף המסייע ועוזר לו להוציא אל הפועל את אותה מצווה, בבחינת הבא ליטהר מסייעין אותו, כלומר מה שמוטל על האדם בראש ובראשונה זה לרצות להתעלות בתורה ובמידות טובות, וכמובן שהרצון יהיה כנה ואמיתי, ועל זה הוא אומר את מה שאמרו חז"ל כל ההתחלות קשות, כי אחרי קושי ההתחלה מגיעה עזרתו הגדולה של הקב"ה הרוצה בתשובה.

הזמן קצר והמלאכה מרובה כמו שהנמלה טורחת בקיץ ומזונותיה מוכנים לה בחורף, כך נלמד לנצל את החודש המיוחד הזה להתעלות בתורה וביראת שמים ובכך נכין את התשתית הטובה לכתיבה וחתימה טובה בזה ובבא אמן.

[לצפייה והורדה בעלוניו קודמים של "למעשה" \(מכון למעשה\) מתוך אתר "בינינו" - לחץ כאן](#)
[לצפייה והורדה בעלוניו קודמים של "למעשה" \(מכון למעשה\) מתוך אתר תורת יוסף לחץ כאן](#)
[לצפייה והורדה בעלוניו קודמים של "למעשה" \(מכון למעשה\) מתוך אתר של דרשו לחץ כאן](#)